

Sodo struktūra

Tekstas ir nuotraukos > kraštovaizdžio
dizainerės Astos Grabauskienės

„Sodinti sodą, vadinasi, tikėti rytojumi“, – yra pasakiusi legendinė aktorė ir aistringa sodininkė Audry Hepburn. O dėl rytojaus verta pasistengti: kad šiandien planuojamas sodas būsiamiems vaikaičiams neprimintų peraugusio šabakštyno, netgi atvirkščiai – išlaikytų pirminę struktūrą ir bėgant metams tik gražėtų.

Išsaugoti senuosius medžius, sukurti kokybišką aplinką – pagrindiniai tvarumo principai, kurių laikosi studijos „Abaton“ architektai, pabrėždami pastato ir sodo dialogą.

Rūpestingai genimi plačių lajų medžiai ypač tinka norint „įrėminti“ gražius vaizdus. Architektų studijos „Abaton“ (Ispanija) įrengtame sode šalia atnaujinto namo jie tarsi įrėmina namą. Sode, kurio pagrindą sudaro visžaliai augalai – kedrinės bei sidabrinės eglės, aukšti ir žemesni lapuočiai medžiai ir krūmai, išsaugotas natūraliai susiformavęs gamtos reljefas. O dviejų rūšių magnolijos, įvairios švelnių spalvų gėlės, rieduliai, baseinai – taisyklingos geometrinės ir netaisyklingos formų – sustiprina sodo spinduliuojamą harmoniją.

Kai vėjyje ima melancholiškai siūruoti nurudę gėlių žiedynai ir plikos medžių šakos, ateina ramių apmąstymų laikas. Pavyzdžiui, kartu su svajonėmis nusikelti į būsimą savo sodą.

Augalų pasirinkimo tema yra ypač plati, daugiasluoksnė bei apimanti daug disciplinų. Tačiau, susipažinus su kai kuriais pagrindiniais augalų pasirinkimo kriterijais, turėtų palengvėti kūrybinės sodo puoselėtojo kančios. Pradžių pradžia turėtų būti augalų proporcija ir forma. Proporcija. Neretai intuityviai suvokiame, kad tas augalas per stambus, tas per smulkus, o tas per aukštas ar per žemas. Kokio dydžio augalai kokiai aplinkai tinka? Kalbant apie lauko erdves, kurių mastelį sunkiai suvokiame būdami ant žemės, pravartu pabandytį išsivaizduoti iš paukščio skrydžio, kad ir nedidelio. Tuomet įsitikintume, jog sodo augalai yra tarsi pastatų ir supančios aplinkos tarpininkai. Tinkamai parinkti, jie sušvelnina pastatų masyvumą ir suvienija juos su greta esančiomis struktūromis, augančiais augalais, paryškina pastatą, bet jo neužgožia, tiesiog nematomi susilieja su kraštovaizdžiu. Būtent prastos augalų proporcijos pakiša koją planuojant želdinius: dažnai erdviame sklype su nemažu namu išvysi tik veją ir „pabarstytų“ žemaūgių spygliuočių. O juk tik dideli, išraiškingų formų medžiai ir masyvios, pavyzdžiui, vienuarūšių krūmų ar daugiamečių gėlių, grupės galėtų tinkamai atsvirti statinį ir atkurti aplinkos pusiausvyrą. Jei sklypas ir nedidelis, bet statinys gremėzdiškas, vis tiek reikėtų ieškoti galimybės pasodinti pakankamo dydžio augalų, kurie vizualiai jį sušvelnintų. Tačiau būna ir atvirkščiai: nedidelėje erdvėje šalia smulkių struktūrų pasodinami per stambūs augalai, kurie užgožia aplinką ir kuria slegiančią nuotaiką. Tokiame sklype reikėtų rinktis mažesnius medelius (krūmus), kurie paprastai auga iki 3–5 metrų aukščio. Po jais atitinkamai turėtų augti subtilesni ir galbūt įvairesni, mažoje erdvėje geriau matomi daugiamečiai augalai.

Forma. Renkantis augalų formas, visada reikėtų siekti tokio įspūdžio, kad augalų forma tiktų prie statinių ar esamų augalų. Plačius ir žemus objektus tiktų atsvertiauresniais ir aukštesniais, o aukštus ir siaurus – atvirkščiai, platesniais ir žemesniais augalais. Taip pat svarbu žinoti, kokią nuotaiką norite sukurti sode, kurie augalai bus naudojami kaip akcentiniai (jų turi būti vienas ar vos keli), o kurie – neutraliam fonui. Taigi kiekviena lajos forma kuria atitinkamą vizualinį poveikį. **Apvali laja.** Ją turi ažuolai, klevai, skroblai, guobos, ievos, obelys. Remiantis įvairiais moksliniais tyrimais, žmogus geriausiai pailsi būtent prie tokios lajos medžių. Tokie augalai universalūs, nėra krintantys į akis, ypač tinka kuriant natūralistinio tipo kraštovaizdį, taip pat kai reikia žalio fono. Genint šakas, jais galima įrėminti gražiausius vaizdus. **Kūgiška laja.** Tokią lają turi liepos, juodalksniai, juodosios pušys, tuopos. Ši lajos forma yra labiautraukianti akį. Ne veltui alėjomis dažnai pasirenkamos liepos. Ši forma tinka monotoniškoms kompozicijoms paryškinti. **Ovali laja.** Beržai, drebulės, puošmedžiai, bukai turi stačią ir aukštą lają. Jie yra traukiantys žvilgsnį, tinka, kai reikia paryškinti medžių apvaliomis lajomis kompozicijas ir alėjas. **Koloninė arba smaili laja.** Tokios formos dažnai būna kiparisai, puskiparisai, tam tikros rūšies kadagai, tujos ir įvairūs išdrikę (lot. fastigiata) medžiai. Ši forma vizualiai stipri, ji jaudina, kelia įtampą, žodžiu, dominuoja. Ją labai sunku tinkamai pritaikyti (paradoksas – ypač tokių formų augalų nepaprastai daug medelynuose ir mėgėjų soduose), tačiau ji gali pagelbėti norint akcentuoti vaizdą, planinę ašį. Vis dėlto tokios formos augalų vieta, ko gero, yra klasikiniai sodai arba geometriniai želdynai, bet ne ten, kur bandoma sukurti „natūralistinį“, „pavingiuotą“ kraštovaizdį (na, nebent

norėtųsi atkurti Toskanos kalvas...). **Piramidinė laja.** Tokią lają turinčios eglės, kėniai, vakarinės tujos atrodo iškilmingai ir paryškina kompoziciją. Ši laja kreipia žvilgsnį aukštyn, tad padeda sukurti didesnę aukščio iliuziją, pvz., vizualiai atsverti plačius, žemus statinius. Bet jos būtina vengti, jei statinys ir taip jau primena bažnyčią. Ši forma padeda erdvę praplėsti į aukštį, bet ne į plotį, tad su ja reikia „žaisti“ apdairiai. **Svyranti laja.** Tokią lają turintys medžiai ir krūmai, pvz., žilvičiai ir įvairūs svyrkuoliniai augalai, kreipia žvilgsnį žemyn, tad paryškina žemiau telkšančius vandens telkinius, kuria romantišką, mašlią nuotaiką. **Įvairių geometrinių formų karpytos lajos.** Tokios formos dažniausiai tampa stipriais akcentais geometrinei sodo struktūrai pabrėžti. **Į šonus besidriekianti netaisyklinga, neretai zigzaginė laja.** Tokia laja, kaip ir apvali, yra visiškai nepretenzinga ir neutrali, ji ypač tinka, kai tereikia žalio fono. Jei kamienai rūpestingai genimi, šie išsikerą medeliai-krūmai gali atsiskleisti kaip žavūs, akcentiniai, erdvę didinantys augalai. Šiuolaikiškuose soduose dabar dažnai išvysi dailiai apgenėtas vyšnias, medlievas, gudobeles, sedulas, uosialapius klevus, kurių kamienų fone atsiskleidžia įmantrios daugiamečių gėlių kompozicijos, sodo struktūriniai elementai. Tačiau tokių ir taip sodinamų augalų kompozicijoms reikia didžiausio išmanymo, kitaip tai gali virsti nuobodžiu miškeliu. Beje, ši netaisyklingų lajų tendencija, ko gero, kaip ir daug kas, perimta iš japoniškų sodų meno: formuojamos pušys irgi įgyja netaisyklingą zigzaginę formą, kreipiančią žvilgsnį įstrižai aukštyn ir taip padedančią, anot japonų, vizualiai praplėsti erdvę. Tai viena iš priežasčių, kodėl net mažiausi japonų sodai atrodo erdvūs. ■

1. Šermukšniai. Kūgiškos formos švediški šermukšniai autorės kurtame sode Vilniuje panaudoti kaip alėjomis ir priedangai tinkami medžiai.
2. Sodų dizainerio Matthew Childso natūralistiniame apsinimui naudojami berželiai bei sedulos įmantrią pavėsinę apgaubia tarsi šydas.
3. Išsiskoję medeliai. Dailiai genimos netaisyklingos lajos vyšnios šių dienų soduose – ir architektūrinis akcentas, ir įmantrių daugiamečių augalų fonas.
4. Pretenzingos koloninės lajos pritaikymas pagal Thomą Hoblyną: kiparisų smailės atsveria ilgą ir žemą gyvatvės modernioje renesansinio sodo interpretacijoje.